کاریگەریی نهێنپارە دژ بە کۆلۆنیالیزم لە سەدەی دیجیتاڵدا

هیوا زرێبار

کۆلۆنیالیزم بۆ بەردەوامیی دەسەڵاتی خۆی لە هەندێک کەرەستە و مێکانیزم کەڵک وەردەگرێت. پارە، سیستەمی ئابووری و بازاڕ، لەو مێکانیزم و کەرەستانەن کە دەوڵەتانی کۆلۆنیالیست لە ڕەهەندی ئابوورییەوە وەکوو چەکێکی بەهێز بە دژی بەکۆلۆنیکراو بەکاری دێنن. لە سەدەی دیجیتاڵدا بە هاتنە ئارای هەندێک تێکنۆلۆژیای نوێ وەکوو بلۆکچەین، ئاسۆیەکی نوێ بەرەو لاوازبوون و سڕینەوەی پاوانکردنی سیستەم و کەرەستەکانی ئابووری لە دەستی دەوڵەتە کۆلۆنیالیستییەکان و تەنانەت لە بواری فەرهەنگی و سیاسیشەوە، کراوەتەوە. لەم وتارەدا هەوڵ دەدرێت بە خوێندنەوە و لێکۆڵینەوەی هەوڵی بەکارهێنانی نهێنپارە(دراوی دیجیتاڵ) لەسەر سیستەمی بلۆکچەین لە لایەن نەتەوە بەکۆلۆنیکراوەکانی جیهان و کەمینەکانی دیکە، پۆتانسیەلەکان و ئاستەنگەکانی ئەزموونی ئەوان بخوێندرێتەوە و نەخشەڕێگایەک بۆ کوردستان پێشنیار بکرێت.

پێشەکی

ئەگەرچـــی دنیای دیجیتاڵ و فەزای ســـایبێری دەتوانێــت وەکوو شمشـــێرێکی دوو لایەنە ڕۆڵ بگێڕێت، واتە هەم جیهان بەرەو یەکدەســـتبوون و یەکرەنگبوونـــی فەرهەنگـــی ببـــات و وەکوو بەشـــێک لە پەکەیجی فەرهەنگی گلۆباڵیزم ڕۆڵ بگێڕێـــت و هـــەم دەتوانێت وەکـــوو دەرفەتێک بێت بۆ نەتـــەوە بەکۆلۆنیکراوەکان و کەمینەکانی جیهان. بە دەرکەوتنی سیستەمی بلۆکچەین[۱] و دروســـتبوونی نهێنپارەکان[۲]، دەتوانین تەرکیزی زۆرتر لەســـەر کاریگەریی فەزای دیجیتاڵ لەمەڕ لاوازکردنـــی ناوەندگەرایـــی بکەیـــن و وەکـــوو دەرفەتێـــک بـــۆ بەرەنگاربوونـــەوەی کۆلۆنیالیزم بەکاری بهێنین.

چەمکە گشتییەکان

بلۆکچەین

بلۆکچەین یان زنجیرەی بلۆکەکان، سیستەمێک بۆ تۆمارکردنی دەیتاکانە، ئەم چەشنە دەیتاگەلە دەتوانـــن ترانزەکشـــنی بانکـــی، داکیۆمێنتـــی گرێبەستەکان یان خود لە هەر جۆرە دەیتایەکی دیکە پێک بێن.

سیســـتەمی بلۆکچەین لە زنجیرەیەک بلۆک یان خانە پێک هاتوون کە هەر بلۆکێک هەڵگری سێ بەشە: دەیتا، هاش[۳](شفرەی نهێنی)، هاشی بلۆکی پێشوو.

بەشـــی دەیتا دەتوانێت هەڵگری هەر جۆرە دەیتایەک بێت، بەشـــی هاش پێـــک هاتووە لە ڕەمـــز یان هێمایەکی نەگۆڕ کە وەکوو پەنجەمۆر تایبەتە، و لە بەشـــی ســـێیەمدا هاشـــی بلۆکی پێشوویش پاشـــەکەوت دەبێت و زنجیرەکەمان تەواو دەکات و لێکی گرێ دەداتەوە.

مایک وینکلســـپێکت بەرپرسی کۆمپانییای ئەمریکـــی Cem دەڵێت: بلۆکچەیـــن دەتوانێت، سیستەم، بنکەدراوە، پرۆتۆکۆل یان نەرمەواڵەیەک بێت کـــە زانیارییـــەکان پاشـــەکەوت دەکات و ئیدی ئیمکانی دووبارەنووســـینەوە و دەستکاریی زانیارییەکان نییە، ئەم شێوە دیزاینە دەبێتە هۆی ئەوەی کە تۆمارکراوەی مێژوویی هەمیشـــەیی ساز ببێت.

سیســـتەمی بلۆکچەین بە شۆڕشـــێکی نوێ هەژمار دەکرێت کە پێشبینی کراوە تا چەند ساڵی داهاتوو تەواوی دنیا بتەنێتەوە. ئەم سیســـتەمی تۆمارکردنی دەیتایە، خاوەنی چەند تایبەتمەندیی گرنگە کە جیاواز دەرکەوتووە.

تایبەتمەندییەکانی بریتین لە:

یەکـــەم: ئامانجـــی ســـەرەکیی بلۆکچەین، سڕینەوەی ناوەندگەرایی یان سێرڤێرێکی ناوەندی

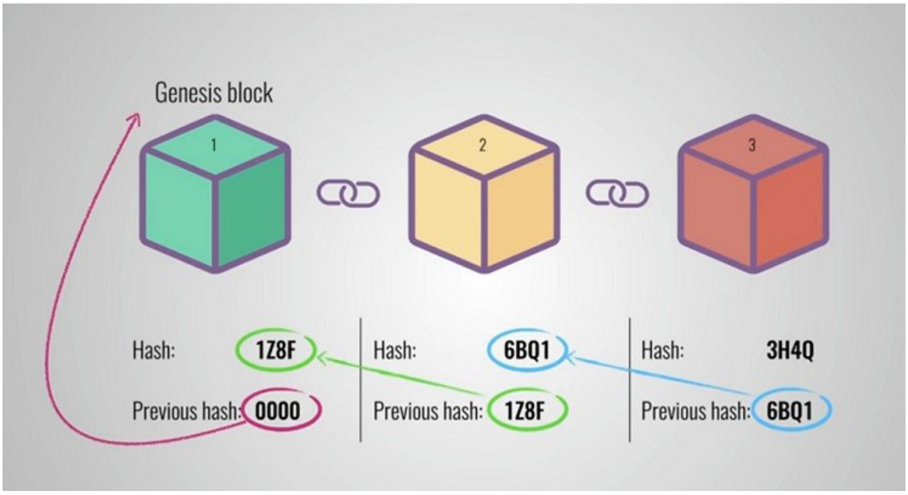

که لــه کۆنتــرۆڵ و پاوانی کەس، کەســانێک، گرووپ، کۆمپانیا یــان دەوڵەتێک بێت، تەواوی تۆڕی بلۆکچەین و پێوەندییەکانی بەشێوەی تاک بە تاکە و هیچ ناوەند و بەرپرسێک بوونی نییە.

دوویــەم: هــەر دەیتایەک کە لــە بلۆکێکدا تۆمــار بکرێت ئیدی ئەو بلۆکــە دەکەوێتە نێوان زنجیرەکــەوە و ئیمکانــی دەســتکاری، گۆڕان و ســڕینەوەی بۆ کــەس بوونی نییــە. هەر ئەم تایبەتمەندییە بووەتە هــۆی ئەوەی تۆمارکردنی ڕێکۆردگەلــی بانکــی و زانیاریــە ماڵییەکان بۆ هەمیشــە نەگۆڕ و پارێزراو بێت و هیچ لایەنێکی سێیەم کۆنترۆڵی بەسەریەوە نەبێت.

ســێیەم: بلۆکچەین کتێبخانە یان دەفتەرێکی تۆماری گشــتیی بڵاوبــووە[۴]، کە هەمــوو نۆد[۵] یــان بەکارهێنــەرەکان دەتوانــن مێــژووی دەیتا تۆمارکــراوەکان ببینــن بــەڵام کەس بــۆی نییە دەســتکارییان بکات، هەر دەیتایەکی نوێ کە لەم سیستەمەدا تۆمار دەکرێت، دەبێت نۆدەکانی دیکە پشتڕاســتی بکەنەوە، هەروەها کۆپییەک لە هەموو دەیتاکانی بنکەدراوە لە لای تاک بە تاکی نۆدەکان هەیە. ئەم شێوە لە بڵاوبوونە دەبێتە هۆی ئەمنییەتی زێدە، شــەفافییەت، بەرگریی لە هەککران، ئازادیی زانیاریی و سڕینەوەی ناوەندگەرایی.

چــوارەم: ڕێــکاری پێوانی ڕەســەنێتی[۶] یان متمانەپێکراوبــوون، تایبەتمەندییەکــی گرنگــی بلۆکچەینــە؛ بۆ ئــەم مەبەســتە لــە مێکانیزمی ڕەزامەندیی گشتی[۷] کەڵک وەردەگرێت، بۆ نموونە لە ترانزەکشــێنێکی بانکیدا، ســێ لایەن بوونیان هەیە، لایەنــی یەکەم کە پــارە دەنێرێت، لایەنی دوویــەم پارەکە وەردەگرێت و لایەنی ســێیەم کە بانکە ئاڵوگۆڕی پارەکە پشتڕاست دەکاتەوە. بەڵام لە بلۆکچەیندا لایەنی سێیەم کە بانک یان ناوەندێکی دیاریکراوە، بوونی نییە و بە یارمەتیی ئەلگوریتمی Proof of work هــەر بلۆکێکــی نــوێ لە لایەن کۆمەڵە نۆدەکانی دیکەوە پشتڕاست دەکرێنەوە.

نهێنپارە و بیتکۆین

لــە ســەروبەری قەیرانــی ئابووریــی ٢٠٠٨ی ئامریکادا و بەســتێنی ئەو قەیرانە بۆ دەستپێکی شۆڕشــی واڵێســتریت، کەســێکی نەناسراو بە ناوی «ساتووشــی ناکامۆ» پەیامێکی بڵاوکردەوە و دروســتکردنی یەکەم نهێنپارەی ئەلەکترۆنیی لەسەر سیستەمی بلۆکچەین ڕاگەیاند.

«ئێمە سیستەمێکمان وەگەڕ خست کە ئیدی بتوانن ترانزەکشێنە ئەلەکترۆنییەکان بەبێ ئەوەی پێویست بکات بە کەسێک متمانە بکەن، ئەنجام بدەن»

لــە ئاکامــدا لــە ســاڵی ٢٠٠٩دا بیتکۆین وەکوو یەکەمین نهێنپارە، بە یارمەتی و لەســەر سیســتەمی بلۆکچەین هاتە نێــو بازنەی دنیای ئابوورییــەوە تاکــوو ئیمکانــی ئاڵوگــۆڕی ماڵی لەم ســەر تا ئەو ســەری دنیادا بە شــێوەیەکی ڕوون، خێــرا، هەرزان، ئەمــن و بەبێ کۆنترۆڵی دامــودەزگای ســەرمایەداری و دەوڵەت ئەنجام بدرێــت. ئەمڕۆکە هەزاران نهێنپارەی دیجیتاڵیی نوێ دروســت کراون و لــە کەرتەکانی ئابووری، پیشەسازی، کشتوکاڵ و پزشکیدا ڕۆڵ دەگێڕن.

مێژووی پــارە لە دوای شــەڕی یەکەمی جیهانییــەوە و ڕووداوە ئابوورییەکانــی پاش ئەو شــەڕە بووە هۆی ســەرهەڵدانی ئەندێشەگەلی نوێــی پارە و ئابووری. مرۆڤ بۆ چەندین ســەدە بوو کە پارەی بۆ مەبەســتی ئاڵوگۆڕی بازرگانیی شمەک و خزمەتگوزارییەکان بەکار دەهێنا. پارە لە تیۆری کلاســیکدا تەنیا ئامرازی ئاڵوگۆڕ بوو؛ بەڵام لە ســەدەی بیستەمدا وێڕای ڕۆڵی ئاڵوگۆڕ بووە پێوانەیەک بۆ پێواندنی ئەرزش.

دراوی فیات[۸]

لە ســاڵی ١٩٤٤دا کۆنفرانسی بریتۆن بۆ بڕیاردان لەســەر سیســتەمی پارە و بانکی جیهانی بەڕێوە چوو. لەم کۆنفرانســەدا بڕیار درا پشتیوانەی دراو لە سیســتەمی پشــتیوانەی زێڕەوە بگۆڕدرێت بۆ سیستەمی پشــتیوانەی دۆلار-زێڕ؛ ئەم سیستەمە نوێیە لە ســاڵی ١٩٧٣ەوە فەشەلی هێنا. لە دوای فەشــەلهێنانی کۆنفرانسی بریتۆن، و ئەندێشەکانی کینز لــە ســاڵی ١٩٧١دا، ڕیچارد نیکســۆن بە

شێوەیەکی تاک لایەنە بڕیاری هەڵوەشانەوەی توانستی ڕاستەوخۆی گۆڕینەوەی زێڕ بە دۆلاری ڕاگەیاند، لەو سەردەمە بە دواوە سیستەمی دراوی بێ پاڵپشت و پشتیوانە جێگیر بووە و تا هەنووکەش درێژەی هەیە. دراوی بێ پشتیوانە یان فیات لە هەر چەشنە ئەرزشێکی زاتی بێبەرییە. ئەگەر پێناسەیەکی وردتری بۆ بکەین دراوی بێ پشتیوانە، دراوێکە کە لە لایەن دەوڵەتەوە بەیاسایی کرابێت، لە لایەن دەوڵەتەوە بەرهەم بهێندرێت، نە خاوەنی ئەرزشێکی دیاریکراوە و نە توانستی گۆڕینەوە بە هیچ شمەکێکی دیاریکراوی هەیە (وەکوو زێڕ). خاوەنی هیچ ئەرزشێک لە زاتی خۆیدا نییە و تەنیا هۆکاری بە فەرمی بوونی دەوڵەتە.

سڕینەوەی ناسیۆنالیزم لە دراو و فۆن هایک

هایک بڕوای وا بوو پاوانی چاپ و بڵاوکردنەوەی پارە، دەبێت لە کۆنترۆڵی دەوڵەت نەمێنێت و بدرێتە دەستی بازاڕی ئازاد، لەسەر پەرەپێدان بە ئەندێشەکانی ئادام ئیسمیت؛ بڕوای بەوە بوو کە بایەخی کەسیی هەموو بەشەکانی بازاڕ دەبنە هۆی زێدەبوونی کارامەیی، پێشنیاری دا کە دەکرێت پارەیەک بەبێ ناوەند و سەنتەر دروست بکرێت، لەگەڵ دروستبوونی کێبەرکێدایە کە پارەکان توانایی پاراستنی هێزی زێدەتری کڕینیان هەیە.

ناوەڕۆکی سەرەکیی بیرۆکەکەی هایک ئەوە بوو کە: پاوانی جێگیربووی دەوڵەت، لە سازکردنی کرێدیت و دروستکردن و چاپکردنی پارە بۆ دەوڵەمەندکردنەوەی گرووپێکی تایبەت، پڕکردنەوەی کورتهێنانی بوودجە و دابینکردنی ماڵیی پرۆژەکانی دەوڵەت بەکار دەهێنرێت و قەیرانگەلی ئابووریی ئێستا، مافی ئەم پاوانکردنە سروشتییە بۆ دەوڵەت دەباتە ژێر پرسیار. دروستبوونی بیتکۆین لە سەروبەری قەیرانی ماڵیی ٢٠٠٨دا و نارەزاییی خەڵک لە بانکەکان دەتوانێت وەکووو تاقیگەیەک بۆ ئەم بیرۆکەیە بێتە ئەژمار و بیرۆکەکەی هایک وەکوو دینامیزمێک بۆ درووستبوونی نهێنپارەکان دابنرێت[٩].

کۆلۆنیالیزمی پارەیی[١٠]

ڕۆڵی کۆنترۆڵی پارە لە لایەن حکومەتی ناوەندییەوە بووەتە هۆی پەرەپێدانی هەژاری، دابەشکردنی نادادپەروەرانەی بودجە و پارە لە ناوەند و کوردستاندا، لە ئاکامدا دەتوانێت ئیمکانی ڕوودانی قەیرانگەلێک وەکوو قاتوقڕی، برسییەتی و بێکاری پێک بێنێت.

«کۆلۆنیالیزمی پارە(استعمار پولی)، پاوانی خاوەندارێتیی لەسەر کۆنترۆڵ و چاپی پارە و ئیعتیبار لە دەستی گرووپ، ئێتنیک یان نەتەوەیەکی تایبەتدایە. پاوانی چاپ و بڵاوکردنەوەی پارە، ئەو ئیمکانە بۆ نەتەوەی کۆلۆنیالیست دەڕەخسێنێت؛ چونکوو کۆنترۆڵی ناوەندە ماڵییەکانی لە دەستدایە، بە قازانجی خۆی ئیعتبارگەلی ماڵی و بانکی، قەرز (وام) دابەش بکات».[١١]

ڕێژەی دابەشکردنی بودجە و ئیعتبارگەلی ماڵی، پێوەندییەکی ڕاستەوخۆی لەگەڵ گەشەی ئابووریی ناوچەگەلی وڵاتێکدا هەیە.

«بازرگانی و ئاڵوگۆڕی ئابووری لە نێوان ناوەند و پەراوێز بەرەو قۆرغکردن لە لایەن ناوەندەوە دەڕوات، قەرزی بانکی دەستی بەسەردا گیراوە، بانکدارەکان، بەڕێوەبەران و خاوەن کارەکان لە نێوان خەڵکی ناوەندا هەڵدەبژێردرێن».[١٢]

هەروەها جاراندنی زێدەکەری پارە و کەمکردنەوەی سوودی قەرزەکان بەردەوام ڕێژەی هەڵاوسان دەباتە سەرەوە کە لە درێژماوەدا هەژارییەکی لاسەنگ بەسەر ناوچە کۆلۆنیکراوەکاندا دەسەپێنێت، و سەرمایەی خەڵک بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بە تاڵان دەبات.

لە دەوڵەتگەلی کۆلۆنیالیستیی کوردستاندا بانکەکان گرنگترین ڕۆڵ لە چاپ، بڵاوکردنەوە و دابەشکردنی پارەدا دەگێڕن، دوو هۆکاری دابەشکردنی لاسەنگی پارە و جاراندنی زێدەکەری پارە دوو کەرەستەی بەهێزن لە دەستی کۆلۆنیالیستدا.

ئەوەی لێرەدا بۆ ئێمە گرینگە تیشک خستنەسەر ڕەهەندی ئابووری و سەروەریی

ئابووریی کۆلۆنیالیزمە. لێرەدا چەند نموونە لەو هەوڵانە دەخەینە بەر خوێندنەوە هەتاکوو پۆتانسیەل و بەربەستەکانی ئەم ڕەوتە لە سڕینەوەی کۆلۆنیالیزم دەستەبەر بکرێت و نەخشەڕێگایەک بۆ داهاتووی کوردستان بێتە پێش چاومان.

ئاماری بەکارهێنەرانی نهێنپارەکان لە جیهاندا:

بەپێی دوایین ڕاپۆرتی زانکۆی کەمبریج، ئاماری بەکارهێنەرانی نهێنپارەکان لە سێ و پەنج میلیۆن کەس لە ساڵی ٢٠١٨وە تا سێ مانگەی سەرەتای ساڵی ٢٠٢٠دا گەیشتۆتە سەد و یەک ملیۆن کەس و پێشبینی دەکرێت لە داهاتوودا زیدەتر پەرە بستێنێت.[١٣]

نەتەوەی لاکۆتا و مازاکۆین: لاکۆتا یەکێک لە نەتەوە سوورپێستە ڕەسەنەکانی ئامریکایە، کە خاوەن زمان و فەرهەنگی جیاوازی خۆیەتی، ئەم نەتەوەیە لە هەژارییەکی سەرسامهێنەردا دەژین. لە ساڵی ٢٠١٤ دا ئەم نەتەوەیە نهێنپارەی فەرمیی خۆیان دامەزراند، کوری گەورەی سەرۆکی هۆزی ئۆگلالا لاکۆتا و دامەزرێنەری مازاکۆین بە ناوی «هێریس» بەڵێنی دا درێژە بە شەڕی مێژوویی ئەژدادی خۆیان لەگەڵ دەوڵەتە یەکگرتووەکانی ئامریکا بدات، بەڵام نە شەڕی چەکداری بەڵکوو شەڕ بە کۆدەکانی کۆمپیوتەر.

هەروەها ڕایگەیاند کە ئێستا بە فەرمی مازاکۆین وەکوو پارەی فەرمیی نەتەوەی لاکۆتا قەبووڵکراوە، هەروەها ئاماژەی دا ئێف بی ئای ئاگاداری کردۆتەوە کە نهێنپارە لە ئامریکادا نایاساییە.

هێریس ڕایگەیاند گوێ بە هەڕەشەکانی ئێف بی ئای نادات و کەس بۆی نییە لەسەر خاکی مێژوویی خۆیاندا بڕیاریان بۆ بدات.[١٤]

لە ئاستەنگەکانی سەر ڕێگەی پەرەستاندنی مازاکۆین، فێرکاری و ئاشناکردنی کۆمەڵگەی هەژاری لاکۆتا لەگەڵ فەزای سایبێری، نهێنپارە و ئیمکانی نەخت کردنەوە و ئاڵوگۆڕیەتی.

لە ئێستادا مازاکۆین خاوەنی٦٨،١٢٧ دۆلار قەبارەی مارکێت[١٥] و قەبارەی ترەیدینگی ٢٤ کاتژمێری ڕابردووی ١٢ دۆلار بووە، کە نیشان لە شکستی پڕۆژەکەیە.

نهێنپارە لە زیمباوە: بەهۆی هەڵاوسانی لە ڕادەبەدەر لە زیمباوە و بێ بەهابوونی دراوی ئەو وڵاتە خەڵکی زیمباوە ڕوویان کردووەتە بەکارهێنانی نهێنپارەکان، دوو نهێنپارەی بیتکۆین و ئیکۆکەش بە زۆری بەکار دەبرێن، هەر تاکێکی ئەو وڵاتە کە دەستی بە مۆبایل و هێڵێکی ئەنتەرنێت ڕابگات بە سانایی دەتوانێت لە هەر چەشنە خزمەتگوزارییەکی بانکی بێنیاز بێت. لە ساڵی ٢٠١٤ بە دواوە کە سەڕافی گۆلیکس ڕێگەی بە خەڵکی زیمباوە داوە دەست بە گۆڕینەوەی بیتکۆین بکەن، لە ماوەی سێ ساڵدا بە ڕێژەی بیست ملیۆن دۆلار گۆڕینەوە بە بیتکۆین کراوە.[١٦]

کۆماری ئابخازیا: لە ساڵی ١٩٩٢ بە دواوە کۆماری ئابخازیا بە شێوەی دیفاکتۆ سەربەخۆیی خۆی ڕاگەیاندووە، حکوومەتی ئابخازیا لە ترسی گەمارۆی دەرەکی، پلانی دەرکردنی نهێنپارەی تایبەت بەخۆی بەدەر لە بانکی نێودەوڵەتی ئەو وڵاتە دارشتووە هەتاکوو بۆ ڕاکێشانی سەرمایەگوزاریی دەرەکی و ئاڵوگۆڕی ماڵی لەگەڵ جیهانی دەرەوەی خۆی دەستی ئاوەڵا بێت.[١٧]

لە کاتی نووسینی ئەم وتارەدا قەبارەی مارکێتی نهێنپارەی ARK کۆماری ئابخازیا ٨٨،٣٩٢ دۆلار و قەبارەی ترەیدینگی ٢٤ کاتژمێری ڕابردووی ٨٨،٣٢٩ دۆلار بووە.

ڕۆهینگیا: شیمانە دەکرێت، سێ ملیۆن و نیو لە خەڵکی موسوڵمانی ڕۆهینگیا لە وڵاتانی دیکەدا ئاوارە بن. موحەمەد نوور ڕیبەری کۆمەڵگەی ڕۆهینگیا کە لە تاراوگە دەژین و ئاوارەبوونە ڕایگەیاند بەهۆی ئاوارەبوونی خەڵکی موسوڵمانی ڕۆهینگیا و بێبەری بوونی ئەو ئاوارانە لە ناسنامە و ئیقامە، لە هەوڵی دروستکردنی پێناسەیەکی دیجیتاڵین بە یارمەتی سیستەمی

بلۆکچەین کە بەبێ ناوەند و چاودێری بێت.[١٨]
ڤێنیزۆێــلا: لە وڵاتگەلێک وەکوو ڤێنیزۆێلا کە دراوی نەتەوەیی بە هۆکاری هەڵاوســانی لە رادەبەدەر، بێ ئەرزش بوونە، نهێنپارەکان رۆڵێکی گرنگ لــە ژیانی خەڵکدا دەگێــڕن؛ تەنانەت لە فرۆشــگە گەورەکان و ســووپێرمارکێتەکانیش وەردەگیرێــن. ئەگەرچــی نهێنپــارەکان وەکوو بیتکۆین لە ئاســتێکی باڵادا نین و نرخەکەیان جێگیر نییە بەڵام لە درێژماوەدا دەتوانن جێگەی دراوی فیاتی دەوڵەتەکان پڕ بکەنەوە، ئەگەر چی نهێنپارەکانیــش بەبێ بوونــی دەوڵەتەکان هیچ واتایەکیان نابێت، بــەڵام نەمانی دەوڵەتەکانیش ڕەنگە بەم زووانە روونەدات. دەوڵەتی ڤێنیزوێلا بە هــۆی دەوردانەوەی گەمارۆکانــی ئامریکا و داڕووخانی بایەخــی دراوی نەتەوەیی ئەو وڵاتە نهێنپارەیەکی بەنێــوی پێترۆ دەرکردووە.[١٩] کە قەبارەی مارکێتی ٤٠٤،٥٦٥ دۆلارە.

ئاشــنابوون و بەکارهێنانــی ئەنتەرنێــت و دەستراگەیشــتن بە مۆبایلێکی زیرەک لەلایەن خەڵکی تەواوی جیهانەوە؛ دەرفەتی بەکارهێنان و ئاڵوگۆڕکردنی نهێنپــارەکان، بۆ تاک بە تاکی مرۆڤەکان دەڕەخســێنێت، کە لە داهاتوویەکی نیزیکدا بتوانن پەیوەست بە تۆڕی بلۆکچەینەوە ببن و مۆدێلێکی نوێ لە پارە و مارکێت ئەزموون بکــەن، ئەزموونێک کە ڕەنگــە خەونی کۆتاییی کۆلۆنیالیزم و ئەمپێریالیزم بەدی بێنێت.

ئاکام:

چاپ، بڵاوکردنەوە و دابەشکردنی پارە چەکی هەرە بەهێزی ئابوورییە کە لە دەســتی کۆلۆنیالیستە بە دژی بەکۆلۆنیکــراودا. هەتاکوو پاوانی پارە لە دەستی دەوڵەتە ناوەندییەکاندا بێت، هەڵاوسانی ئابووریــش بوونی دەبێت، و هەژاریی لاســەنگ لەســەر ناوچەکانــی بەکۆلۆنیکــراودا دەبێــت. دەسترەنجی خەڵک لە ڕێگەی هەڵاوسان، پاوان و کۆنترۆڵــی پارەوە، بەتاڵان دەبردرێت. کۆتاییی ناخۆشی کۆنترۆڵی پارە؛ دەتوانێت کۆلۆنیالیزمی ئابووری چەک بــکات. نهێنپارە و سیســتەمی بلۆکچەیــن بە هاتنە نێو گۆڕەپانــی ئابوورییەوە ئاســۆیەکی نوێیــان بۆ ئەم مــژارە کردووەتەوە. هەندێک لە نەتەوە کۆلۆنیکــراوەکان و کەمینە ڕەســەنەکانی جیهان بە دامەزراندنی نهێنپارەی دیجیتاڵیــی خۆیــان، هەوڵ و تێکۆشــانیان بۆ بەرەنگاربوونەوە و سڕینەوەی کۆلۆنیالیزم دەست پــێ کردووە، ئــەم مژارە لە هــەر دوو ڕوانگەی کۆلۆنیالیزمی تایبەت بە کوردســتان بەگشــتی و هەم لــە ڕوانگەی پۆســت-کۆلۆنیالیزمەوە بۆ وڵاتان و نەتەوەکانی ناوچەگەلی دیکەی جیهان دەکرێت پەرەی پێ بدرێت؛ و بە کەڵک وەرگرتن لە ئەزموونی ئەوان، ئەم ڕێکارە لە کوردستانیشدا جێبەجێ بکرێت و کوردســتانیش ببێتە خاوەن نهێنپارەی خۆی.

ژێدەرەکان

1. BlockChain
2. Cryptocurrency
3. Hash
4. Distributed Ledger
5. Node
6. Authentication methods
7. Consensus mechanism
8. Fiat currency
9. The Economist, «Bitcoin is fiat money, too- not so novel»
10. Colonial monetary
١١. استعمار پولی و ریشه کولبری پژواک کوکبیان، خاک کوردستان ســارۆ ئەردەڵان، کوردایەتی دژ بە کۆلۆنیالیزمی نیوخۆییە، گۆڤاری تیشک، ژمارەی ٥١،
12. Money multiplier
13. Global Cryptoasset benchmarking study, Cambridge center for alternative finance, september 2020
14. The Battle of Little Bitcoin: Native American Tribe Launches Its Own Cryptocurrency, jasper Hamill, Forbes
15. Market Cap
16. https://cryptonews.com/exclusives/how-much-bitcoin-is-really-being-traded-in-zimbabwe-4375.htm
17. unpo.org/article/20500
18.https://thediplomat.com/2019/07/a-digital-nation-for-the-stateless-rohingya
19. c4ss.org/content/52453
Center for a stateless society